

آشنایی با حجت های الهی

قسمت اول

جلیل الرحمن رضایی

به سوی راه خداوند توانا و ستوده“
اسلام در جامعه ای ظهور یافت که
مردم آن با تفکرات جاهلی، باورهای
شرک آلود، اندیشه های غلط، سنت های
ناپسند و اخلاق غیر انسانی زندگی
می کردند؛ با طلوع خورشید اسلام تمام
پلیدی ها نظیر شرک، بدعت، تحریف،
انحطاط و... از آن جامعه رخت بر بست
و دیری نگذشت که از یک عده انسان
های بیابان گرد، و فاقد فرهنگ سالم
و کار آمد، امتی منسجم و دارای خط
مشی انسانی پدید آورد که در مدت
کوتاه، بسیاری از افکار جوامع انسانی
آنروز را به خود جلب نمود.

ضرورت شناخت قرآن و اهل بیت

از آنجا که قرآن و پیامبر اسلام (ص)
دورکن اصلی آئین توحید و دو محور

اشاره

آنچه که اسلام را به عنوان یک نظام
فکری و مؤثر در رشد اجتماعی و اخلاقی
جامعه بشری مطرح ساخته، قرآن کریم
و اهل بیت عصمت (ع) است.

جامعه ای انسانی و اسلامی با تمسک به
این دو حجت الهی به کمال و سعادت
خویش دست یافته و به تعبیر قرآن کریم از
تاریکی و ظلمت گمراهی نجات پیدا نموده
اند «كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ
الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ
الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ» (ابراهیم، ۱/۱۴).

”(این) کتابی است که بر تو نازل
کردیم، تا مردم را از تاریکی ها (شرک، ظلم
و جهل) به سوی روشنایی (ایمان، عدل و
آگاهی) به فرمان پروردگان شان در آوری،

لیعلو ولا یعلی علیه» «از محمد(ص) سخنی شنیدم که نه شباهت به گفتار انسانها دارد و نه پریان؛ سخنی که از شیرینی و زیبایی خاصی برخوردار است بالای آن چون شاخه ی پر بار و پایین آن چون ریشه های درخت کهن استوار است که هر گز مقهور دیگران قرار نمی گیرد»^۲

قرآن از دیدگاه دانشمندان غربی

«کار لایل» مورخ و دانشمند معروف انگلیسی در باره قرآن می گوید: «اگر یکبار به این کتاب مقدس (قرآن) نظر افکنیم حقایق برجسته و خصایص اسرار وجود در مضامین جوهری آن پرورش یافته که عظمت و حقیقت قرآن به خوبی از آنها نمایان می گردد و این خود امتیاز بزرگی است که فقط به قرآن اختصاص یافته و در هیچ کتاب علمی، سیاسی و اقتصادی دیگر دیده نمی شود. بلی خواندن برخی از کتابها تاثیرات عمیقی در ذهن انسان می گزارد ولی هر گز با تاثیر قرآن قابل مقایسه نیست، از این جهت باید گفت: مزایای اساسی و اولیه قرآن مربوط به حقیقت، احساسات پاک، عناوین برجسته، مسائل و مضامین مهم آنست که هیچ گونه شک و تردید در آنها راه

اساسی هدایت افکار و اندیشه ها هستند، لازم است این دوحجت الهی را بشناسیم تا ارتباط بین این دو و نیز ارتباط قرآن با اهلیت(ع) روشن گردد.

قرآن و ادبای عرب جاهلی

ابو العلامعری :- متهم به مبارزه

باقرآن- می گوید: «همه انسانها توافق نظر دارند براینکه کتابی که محمد (ص) آورده است عقلها را در برابر خود مغلوب ساخته و کسی قادر به آوردن همانند آن نیست. سبک این کتاب با هیچ یک از سبک های معمولی رایج میان عرب اعم از خطابه، شعر، رجز، و سجع کاهنان شباهت ندارد امتیاز و جذبه ای این کتاب به قدری است که اگر یک آیه ای آن در میان کلمات دیگران قرار گیرد همچون ستاره ای فروزان در شب تاریک می درخشد»^۱

ولید بن مغیره ی مخزومی که به حسن

تدبیر شهرت دارد و برای حل مشکلات اجتماعی افکار و اندیشه ها، مرجع مردم زمان جاهلیت بود وقتی چند آیه از سوره «غافر» را از پیغمبر شنید به محفلی از طائفه ی بنی مخزوم چنین گفت: «وان له لحلاوه وان علیه لطلاوه وان اعلاه لمثمر وان اسفله لمغدق وانه

شناس، شناخت قرآن از آن جهت ضروری است که این کتاب در تکوین سر نوشت جوامع اسلامی بلکه در تکوین سرنوشت بشریت مؤثر بوده است. بررسی و تحقیق پیرامون تاریخ جهان در چهارده قرن عموماً و شناخت جوامع اسلامی خصوصاً بدون شناخت قرآن میسر نیست. اما شناخت قرآن برای یک فرد مؤمن و مسلمان از آنجهت ضروری است که منبع اصلی و اساسی دین، ایمان و اندیشه یک مسلمان است و آنچه به زندگی او حرارت، معنی، حرمت و روح می دهد قرآن است. زیرا که قرآن اصول معتقدات و افکار و اندیشه های یک فرد با ایمان را و همچنین اصول تربیتی و اخلاقی و نظامات اجتماعی و خوانوادگی را بیان کرده است و تنها توضیح و تفسیر و تشریح و احیانا اجتهاد و تطبیق اصول برفروع را بر عهده سنت یا اجتهاد گذاشته است. ما حدیث و سنت را باید بامعیار قرآن بسنجیم تا اگر بامعیار های قرآن مطابقت داشت بپذیریم و الا خیر. معتبرترین و مقدس ترین منابع ما بعد از قرآن در احادیث کتب اربعه یعنی

نیافته و پایان تمام فضائلی را که موجد تکامل و سعادت بشری است در برداشته و آنها را بخوبی نشان می دهد.^۳

گفته "ریاضی دان و شاعر معروف آلمانی درباره قرآن می گوید: "ما در ابتدا به علت وسوسه کشیشان و مخالفت آنها از قرآن روگردان بودیم، اما طولی نکشید که این کتاب توجه ما را بخود جلب کرد و ما را دچار حیرت ساخت؛ تا آنجا که در برابر اصول و قوانین علمی و بزرگ آن سر تسلیم فرود آوردیم و هر اندازه که مطابقت الفاظ و معانی آن، محکم بودن روش، مقاصد، مبانی و عظمت امتیازش آشکار می گردد، برتری آن بشتر جلوه گر می شود. من معتقدم که این کتاب بزودی اثر نجات بخش و عمیق خود را در سراسر گیتی بجای گذارده و بالاخره جهان مدار خواهد شد"^۴

ضرورت شناخت قرآن

از نظر شهید مطهری

شهید مطهری (ره) در مورد ضرورت شناخت قرآن کریم می فرماید: "شناخت قرآن کریم برای هر فرد عالم به عنوان یک فرد عالم و برای هر فرد مؤمن به عنوان یک فرد مؤمن امر ضروری است. اما برای یک عالم انسان شناس و جامعه

نورائیتی. پس به آنچه که موافق کتاب خداست عمل کنید و آنچه را که مخالف کتاب الله است ترک کنید» ۷

ایوب بن راشد از امام صادق (ع) چنین روایت می کند: «قال (ع) ما لم یوافق من الحدیث القرآن فهو زخرف» ۸

«هر حدیثی که از ما برای شما نقل می شود با این کتاب آسمانی موافقت ندارد باطل است»

را بطله قرآن و اهل بیت

پیامبر اسلام (ص) اهل بیت (ع) را برابر با قرآن معرفی نمود و در حدیث معروف تقلین فرمود:

«أیها الناس انی ترکت فیکم الثقلین، ان

أخذتم بهما لن تضلوا، احدهما أكبر من اخری ، کتاب الله حبلٌ ممدود من السماء الی الارض

وعترتی اهل بیتی، ألا وانهما لن یفترقا حتی یردا علی الحوض»^۹ «ای مردم! دو چیزی

سنگین و گران بها در میان شما گذاشتم ، اگر به آن دو تمسک نمایید هرگز گمراه نمی شوید؛ یکی از آن دو بزرگتر از دیگری است، (یکی) کتاب خدا، و (آن) ریسمانی

است که از آسمان تا زمین کشیده شده است و (دیگری) عترت و اهل بیت من هستند، آگاه باشید که این دو از هم هرگز

اصول کافی، من لایحضره الفقیه، تهذیب، استبصار، و در خطب نهج البلاغه و در ادعیه صحیفه سجادیه است. اما همه اینها فرع بر قرآن اند و به اندازه ای قرآن قطعیت صدور ندارند یعنی احادیث کافی در صورت انطباق با قرآن معتبر است. رسول اکرم و ائمه ای اطهار (ع) فرموده اند: احادیث ما را بر قرآن عرضه بدارید اگر با قرآن منطبق نبود بدانید ازمانیست» ۵

مرجعیت قرآن در روایات

توجه شمارا به نمونه ای از روایاتی که دستور می دهد در صحت و سقم هر حدیث، قرآن را مرجع قرار دهید، جلب می کنیم: «عن ابی عبد الله عن (ع) قال: خطب النبی (ص) بمنی فقال: ایها الناس ما جائکم عنی یوافق کتاب الله فانا قلته وما جائکم یخالف کتاب الله فلم اقله»^۶

«امام صادق (ع) می فرماید: پیامبر بزرگوار اسلام ضمن خطبه ای در سرزمین «منی» فرمود: «ای مردم آنچه از من به شما می رسد اگر مطابق قرآن است بدانید گوینده اش من هستم و اگر مطابق قرآن نباشد بدانید که من آن را نگفته ام.»

پیامبر اسلام در حدیثی دیگر می فرماید: «که هر حقی حقیقتی دارد و هر صواب

جدا نمی شوند تا بر حوض کوثر (در برابر من) وارد شوند سفارش رسول اکرم (ص) به تمسک به قرآن و اهل بیت، برای بیان این حقیقت است که برای فهم قرآن باید به کسانی مراجعه شود که علوم قرآن در نزد آنان وجود داشته باشد و بتوانند تفسیری واقعی از آیات قرآن را ارائه نمایند. اهل بیت (ع) مفسر قرآن اند و برای رسیدن به حقایق و باطن قرآن غیر از طریق اهل بیت راهی وجود ندارد. بر همین اساس امام علی (ع) می فرماید: «جعلنا مع القرآن و جعل القرآن معنا لا نفارقه و لا يفارقنا»^{۱۰} ما را با قرآن و قرآن را با ما قرار داده است و نه ما از قرآن جدا شدنی هستیم و نه قرآن از ما.

در حدیث دیگر پیامبر (ص) فرمود:

«علی مع القرآن و القرآن مع علی لن یفترقا حتی یردا علی الحوض»^{۱۱} «علی باقرآن است و قرآن با علی است» این معیت قرآن با اهل بیت (ع) در لسان پیامبر (ص) هرگز به این معنی نیست که قرآن یک حقیقتی جدا از حقیقتی علی و سایر اهل بیت است و در عین جدایی مصاحب یکدیگر می باشند. بلکه مراد

پیامبر (ص) آنست که حقیقت اهل بیت (ع) همان حقیقت قرآن است و بین آن ها دوئیت قابل تصور نیست تا از یکدیگر قابل تفکیک باشند به همین دلیل، در بحث ضرورت شناخت قرآن ناگزیر از ضرورت شناخت مقام و شان و منزلت اهل بیت پیامبر (ص) به عنوان مفسران قرآن نیز مطرح می گردد.

براین اساس، ترک اهل بیت (ع) به بهانه تمسک به قرآن، قدم گذاشتن در وادی گمراهی است و در واقع حفظ ظاهر قرآن ورها کردن روح، باطن و حقیقت قرآن است. همان گونه که ترک قرآن به بهانه تمسک به اهل بیت گمراهی است.

محمد غزالی می گوید: "مسلمانان مصری

به قرائت و تلاوت (وجود لفظی) قرآن اهتمام می ورزند. انواع قرائتها را حفظ می کنند و با آهنگهای زیبا و الحان خوب می خوانند. آنها به وجود لفظی قرآن چسبیده اند و ملت ترکیه از همه ملل اسلامی اهتمام بیشتر به این داشته اند که قرآن با خط زیبا و خوب نوشته و چاپ شود، لذا خط عثمانی ممتاز ترین خطی می باشد که تا هنوز با آن قرآن نوشته

شده است، و این وجود کتبی قرآن است که مسلمین ترکیه به آن چسبیده اند: در کشور مغرب زمین و مراکش مسلمانان تمام همت شان صرف حفظ و از بر کردن قرآن می باشد، و به آن بسیار اهمیت می دهند، و این وجود ذهنی قرآن است که مسلمانان مغرب زمین به آن چسبیده اند. اما وجود عینی و خارجی قرآن که منشاء اثر می باشد مورد بی توجهی مسلمین واقع گردیده است و مسلم است تا زمانی که مسلمانان از مرتبه وجود لفظی مصری، ذهنی مغرب زمین، و کتبی عثمانی فراتر نرفته و با حقیقت عینی و خارجی قرآن ارتباط پیدا نکنند، قرآن منشاء اثر واقعی نخواهد شد، و در اصلاح اوضاع آشفته‌ای مسلمین از وجود لفظی و ذهنی و کتبی آن نمیتوان انتظاری داشت. زیرا که وجود لفظی و خطی و ذهنی قرآن ممکن است وسیله ای خیر قرار گیرد و ممکن است وسیله شر و بد فهمی قرار بگیرد و منشاء فساد واقع شود و انسان های چون خوارج از آن ببار بیاید که به تصدیق امام علی (ع) ^{۱۲} «دینال حق بودند» و ممکن است افرادی آنها بفهمد و در راه مقاصد سیاسی و شیطانی خود به کار

گیرد چنانچه معاویه استفاده کرد. این همان کسانی اند که الفاظ قرآن را حفظ کردند اما معنایش را تغییر دادند و در حقیقت مانع تحقق یافتن حقایق عینی قرآن و تعالیم قرآنی در زندگی بشر شدند. حقیقت قرآن در صورتی در دسترس فهمیده می شود و که حقایق قرآن از مرحله نفسانی ذهنی و صورت های کتبی و امواج صوتی گذشته تحقق خارجی پیدا کند. روشن است که چنین بهره گیری و استفاده از قرآن و تعلیمات حقایق آن جز در پرتوی تعلیمات پیامبر (ص) و اهل بیت طاهرین اش که برگزیده خداوند اند امکان پذیر نخواهد بود. زیرا هر کسی که بخواهد به معارف قرآن دست پیدا کند باید قرآن را از معلمان واقعی و مفسران راستین آن فرا گیرند و اهل بیت (ع) معلمان و مفسران قرآن اند. ارتباط قرآن و اهلیت آنقدر تنگاتنگ است که نمی شود یکی را بدون دیگری مورد بحث و تحقیق و بررسی قرار داد زیرا که هر دو یگانه حقیقت اند و علم و تفسیر قرآن به تمام پیامبر (ص) نزد آنها است. لذا امام باقر (ع) فرمود: «لا تسئلونی عن آیه من کتاب»

مفسران حقیقی آن امکان پذیر نیست و با عقل و ادراکات عقلی محدود بشری نمیتواند حقیقت آن را شناخت و از آن کسب فضائل نمود:

« عن ابی جعفر (ع) لیس شیئ ابعده من عقول الرجال من القرآن ان الآیة لتکون اولها عن شیئ و آخرها فی شیئ و هو کلام متصل یتصرف علی وجوه » ۱۵

عقل برای درک حقایق قرآن ناتوان است زیرا آیات قرآن بر مطالب و امور گوناگون دلالت می کند و قابل حمل بر وجوه است که شناخت و جه حق فقط کار اهل فن و معلمان حقیقی آنست و بس

نتیجه: قرآن و اهل بیت دو حجت الهی در بین مردم اند و عمل کردن به دستورات قرآن سبب فلاح و رستگاری جامعه انسانی است. جامعه سعادت مند کسی است که پیرو واقعی قرآن باشد و لکن تمسک به قرآن بدون تمسک به اهل بیت سبب گمراهی است و وسیله استفاده سود جویان است که مردم را به ظاهر قرآن سرگرم و از دستورات و تعالیم روح بخش آن دور نگه می دارد.

۱. ناصر مکارم، شیرازی، و همراهان تفسیر نمونه

ج ۱ ص ۹۰ ناصر مکارم، شیرازی، و همراهان

الله الا حدثکم عنها متی نزلت بلیل او نهار فی مقام او مسیر فی سهل او جبل و فی من نزلت فی مؤمن او منافق و ما عنی الله بها ام عام او خاص»^{۱۳}. "قسم به خدا که از هر آیه قرآن از من بپرسید به شما خبر میدهم که در چه زمانی نازل شده در شب یا روز در حال سفر یا در حال استقرار پیامبر (ص) و اینکه در چه مکانی نازل شده در صحرا و زمین هموار یا در کوه و در مورد چه کسی نازل شده مؤمن یا منافق، منظور از آن آیه فردی خاص است یا همه مردم.

هم چنین امام رضا (ع) فرمود: «انی اعلم کتاب الله من اوله الی آخره کانه فی کفی و فیه خبر السماء و خبر الارض و خبر ماکان و خبر ما هو کائن قال الله عزوجل فیه تبیان کل شیء»^{۱۴}

حضرت رضا (ع) می فرماید قسم به خدا که من بر همه آیات قرآن آگاهی کامل دارم و خبر آسمان و زمین و گذشته و آینده در آن می باشد مانند طوری که خداوند می فرماید قرآن آن گز همه اشیاء می باشد. احادیث مورد بیانگر این حقیقت است که

تلاوت قرآن و فراگیری آن جز از

۲. امین الدین، ابوعلی، الطبرسی، مجمع البیان ج ۱۰
سوره مدثر ص ۳۸۷ نشر دار احیاء التراث
العربی. (دریچ جلد)
۳. کتاب سازمانهای تمدن امپراطور اسلام
۴. ع- نوفل، قرآن بر فراز اعصار، ص ۱۴،
برگردان، محمود شکیب و نیز تاریخ و علوم قرآن
ص ۱۸۷
۵. مرتضی، مطهری، آشنائی با قرآن ج ۱ ص ۹ - ۱۰
۶. محمد بن یعقوب، کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۶۹
حدیث ۵ دار الکتب الاسلامیه، تهران ۱۳۶۵ دوره
۸ جلدی
۷. الکافی، همان ح ۱
۸. الکافی همان ص ۶۹
۹. ینابیع الموده همان، ج ۱ ص ۳۶، بحث حدیث
تقلین
۱۰. الکافی همان، ج ۱ ص ۱۹۱.
۱۱. محمد باقر، مجلسی، بحار الانوار { ۳۸، ص ۳۵
نشر مؤسسه الوفاء بیروت - لبنان ۱۴۰۴ هجری
قمری. شیخ طوسی، امالی ص ۴۷۸.
۱۲. محمد ابراهیم آیتی، خلافت و امامت ص ۱۶۰
۱۳. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۸۹ ص
۸۷. نشر مؤسسه الوفاء بیروت - لبنان ۱۴۰۴
هجری قمری.
۱۴. الکافی، همان، ج ۱ ص ۲۲۹
۱۵. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۱۹۲